

Папярковыя карункі як антыдэпрэсэнт

Сакрэты Маладзечанскай школы выцінанкі

Наталля ЧЫРВОНЦАВА побач са сваімі работамі.

Заўсёды прыемна даведвацца пра існаванне новых мастацкіх школ. Нават калі ты ў гэтай школе... вучыўся (маю на ўвазе дзіцячую мастацкую школу горада Маладзечна, дзе ў мяне быў прадмет «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва»). Давялося там пазаймацца і выцінанкай — адкрыць для сябе яе харавство і сваімі рукамі выразаць з паперы вытанчаныя малюнк-карункі. Калі хтосьці ўсё адно не разумее, што ж такое выцінанка, прыгадайце, як у дзяцінстве пад Новы год вы, напэўна ж, выразалі з паперы сняжынкі, каб павесіць іх на вокны, на люстру. Гэта і ёсць самая простая выцінанка. Але зазвычай робіцца яе больш складаны варыянт — прадуманы, лаканічны, з вобразнымі ўзорамі, выражанымі на паперы. Прафесар, даследчык беларускай культуры Яўген Сахута вылучыў маладзечанскую выцінанку як асобную з'яву, са сваёй унікальнай стылістыкай і творчай сістэмай. Ubачыць яе вы можаце самі, зазірнуўшы на выстаўку Маладзечанскай школы выцінанкі, якая адкрылася ў Нацыянальным гістарычным музеі ў Мінску.

Экспазіцыя складаецца з твораў мастакоў, якія стаяць ля вытокаў гэтай школы: Наталлі Чырвонцавай, Лізаветы Чырвонцавай, Людмілы Валковіч-Борыс.

Выцінанка — вельмі старажытны від мастацтва, аднак з-за развіцця новых тэхналогій у свой час ён прыйшоў у заняпад. Паступовае адраджэнне выцінанкі пачалося з 70-х гадоў XX стагоддзя. Народны майстар Вікторыя Чырвонцава першай стварыла трывалую сістэму навучання майстэрства выразанні з паперы спачатку на базе дзіцячай мастацкай школы, а затым на аддзяленні дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Маладзечанскага музычнага каледжа імя Міхала Клеафаса Агінскага, майстар выцінанкі Наталля ЧЫРВОНЦАВА. — Сучасныя матывы з'яўляюцца ў творчасці тых майстроў, якія заканчваюць навучанне ў Маладзечне і ідуць у вышэйшыя мастацкія навучальныя ўстановы.

Можна адзначыць такіх сталых майстроў выцінанкі, як Наталля Сухая, Вольга Бабурына. Яны таксама з'яўляюцца яркімі прадстаўніцамі гэтай традыцыі.

— Калі вызначаць пэўную мастацкую школу, то гаворка ідзе пра перадачу ўменняў, асаблівую манеру. Калі вы пагледзіце на работы маладзечанцаў, то ўбачыце адпаведную выразку, прынцыпы, па якіх будуюцца кампазіцыі. Такія навыкі перадаюцца ў маладзечанскіх навучальных установах — іх выхадцы нясуць майстэрства далей. Выкладчыкі і настаў-

— У Маладзечанскай школе выцінанкі выкарыстоўваюцца міфалагічныя вобразы, матывы спадчыны — бяром нават стара-

нікі выцінанкі працуюць у школах, гуртках, дзіцячых садках.

Самім маладзечанцам гэта можа быць не заўважным, аднак тыя, хто завітвае ў горад у пераднавагоднюю пару, бачаць, што многія гараджане ўпрыгожваюць у такой тэхніцы і свае дамы, і школы, і дзіцячыя садкі. Відавочна, што нават на падсвядомым узроўні гэтае мастацтва ім блізкае.

«Калейдаскоп» Людмілы ВАЛКОВІЧ-БОРЫС.

Вобразы з выцінанак часта пераходзяць і ў іншыя віды мастацтва — напрыклад, у манументальнае. Так, у сталіцы час ад часу з'яўляецца графіці з малюнкамі з выцінанак (арыгіналы Лізаветы Чырвонцавай). Канстанцыя Герасіменка, якая вучыцца ў Акадэміі мастацтваў на дызайне касцюма, спрабуе ўвесці пэўныя вобразы ў дызайн вопраткі. Яна рабіла сукенку ў стылі выцінанкі — з прарэзкай па тканіне. Гэта таксама традыцыйны від творчасці Маладзечаншчыны: даўней тут рэзалі тканіну на вялікіх, доўгіх ручніках. Канстанцыя ўзяла такі прынцып прарэзкі, выкарыстала гістарычны эскіз касцюма XI стагоддзя. У выніку атрымаўся надзвычай удалы праект з ільну.

Каля вытокаў Маладзечанскай школы выцінанкі стаяў вядомы мясцовы мастак Юрась Герасіменка-

Жызнеўскі. На пачатку развіцця аддзялення дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ў музычным каледжы ён выкладаў кампазіцыю. Менавіта гэты творца заклаў графічныя прынцыпы ў выцінанку. Маладыя майстрыхі першапачаткова выразалі выцінанкі па яго эскізах (а іншых узораў папросту не мелі). Цяпер жа ёсць метадычны фонд, на падставе якога навучэнцам прасцей будаваць свае кампазіцыі.

Дагэтуль захаваліся выцінанкі, зробленыя па эскізах Юрася Герасіменкі-Жызнеўскага. Яны знахавыя, як эксплібрысы, надзвычай вытанчаныя. Вікторыя Чырвонцава заўсёды раілася з мастаком на конт кампазіцыі твораў: з яе боку прысутнічаў народны погляд на выцінанку, з яго — погляд прафесійнага мастака-графіка. Такім чынам былі закладзены пачатак, нават фундамент Маладзечанскай школы.

— Выцінанка — гэта форма самавыяўлення пачуццяў, — адзначае Наталля

Чырвонцава. — Гэта гульня сіметрыі, бо вельмі цікава, калі выява разварочваецца, — і ты атрымліваеш новую кампазіцыю. У гэтым напрамку можна надзвычай шмат вынаходзіць, напрыклад, адступаць ад народных матываў, выяўляць у такой тэхніцы філасофскія думкі. Выцінанка нагадвае каліграфію. У кітайцаў лічылася, што майстэрства прыгожага пісьма развівае шмат духоўных якасцяў і з'яўляецца лекавым. Я таксама лічу, што выцінанка — добры тэрапеўтычны сродак: бярэш нажніцы (не ведаю, ці нейкія кропкі на пальцах задзейнічаны, ці штосьці яшчэ, калі складаеш і выразаеш паперку), але ты атрымліваеш пэўнае задавальненне, і дрэнны настрой сапраўды змяняецца на добры. Такі своеасаблівы антыдэпрэсэнт. На тое звярталі ўвагу і іншыя нашы выцінаншчыкі. Замежныя майстры таксама заўважалі лекавасць выцінанкі.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ

○ Гэта цікава

Узнікненне выцінанкі як аднаго са старажытных відаў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва звязана з вынаходніцтвам паперы ў Кітаі. З распаўсюджваннем тэхналогій яе вырабу выразанне з паперы рабілася ўсё больш модным у Еўропе. На тэрыторыі Польшчы, Украіны, Беларусі выразанне і выявы з паперы атрымалі назву «выцінанка». Правобразамі выцінанак з'яўляліся кустоіды, якія выкарыстоўваліся для аховы пятачак на дакументах. Яны мелі форму ромба ці разеткі. Кавалак паперы, складзены ў чатыры разы, выразаўся па краі рознымі прыгожымі зубчыкамі.

■ Практычнае радзімазнаўства

ЛЕТАПІСЕЦ МАЛОЙ РАДЗІМЫ

Як жа гэта неясна — мець уражлівае сэрца ў нашым меркантильным свеце! Як гэта балюча — пазнаваць рэчаіснасць праз расчараванні, вучыцца жыццю праз здрады, ісці сваім шляхам праз бясконцыя непаразуменні і супраціў самых блізкіх людзей. Як гэта страшна — быць адзінокам у сваіх памкненнях! І якая гэта асалода — адчуць аднойчы, што сам Усявышні дыхае табе ў патыліцу. Бо толькі яму, Госпаду, вядома сапраўдная наша місія на Зямлі, і таму Ён ніколі не пакіне таго, каго абраў для выканання гэтай місіі.

Вядомая на Сморгоншчыне і Ашмяншчыне краязнавец, гісторык, перакладчыца Таццяна КЛЯШЧОНАК упарта ідзе сваім шляхам, а тыя, хто цікавіцца гісторыка-культурнай спадчынай малой радзімы, удзячны ёй за адкрыцці і знаходкі, за тую шчодрасць, з якой яна дзеліцца сваімі адкрыццямі.

Яе ўлюблёныя мясціны — Сморгоншчына, Ашмяншчына, Маладзечаншчына... Яны асацыююцца найперш з гістарычнай спадчынай Вялікага Княства Літоўскага, з творами Міхала Клеафаса Агінскага, з раманамі Збігнева Жакевіча. Пасля дзесяцігоддзяў і нават стагоддзяў занябаньня, наўмыснага забыцця вяртаецца да нашчадкаў Вялікага

Княства іх колішняя слаўная гісторыя, адраджаецца памяць пра тых, хто зрабіў значны ўнёсак у сусветную культуру, сілкуючыся мясцовымі традыцыямі, натхняючыся малюнічымі краявідамі, музыкай гэтай зямлі і неба, якое сканцэнтравалася ў мелодыях храмаў, палацаў, сялянскіх хацін. Таццяна Іванаўна — толькі адно, але вельмі важнае звяно ў ланцужку рупліўцаў, што пакрысе збіраюць, захоўваюць і папулярызуюць гісторыка-літаратурныя скарбы Віленшчыны, гэтай калыскі сапраўднай сучаснай беларушчыны.

Таццяна Кляшчонак, чалавек Сусвету, хоць і з вельмі глыбокімі духоўнымі каранямі, моцна ўрослым у глебу старажытнай Літвы, той краіны, якую ўслаўлялі Адам Міцкевіч, Аляксандр Ходзька, Францішак Багушэвіч, пра адраджэнне якой у межах Вялікага Княства Літоўскага марыў Міхал Клеафас Агінскі. У юбілейны год, абвешчаны ЮНЕСКА годам Міхала Клеафаса Агінскага, Таццяна Кляшчонак, на той час навуковы супрацоўнік музея-сядзібы М. К. Агінскага ў Залессі, выдала некалькі альманахаў, календароў, брашур, прысвечаных славуце грамадскаму дзеячу, кам-

пазітару і яго таксама вельмі таленавітым нашчадкам.

Калі яна стала лаўрэатам конкурсу імя Ежы Гедройцы, заснаванага Польскім інстытутам у Мінску, не ведала, што гэта толькі аванс. Бо яе чакала вялікая і няўдзячная праца — стаць першым перакладчыкам раманаў Збігнева Жакевіча на беларускую мову. З лёгкай рукі прафесара Адама Мальдзіса смаргонская настаўніца польскай мовы ўзялася за такую складаную работу. Было жаданне не проста расказаць пра гэтага пісьменніка і яго творы, а зрабіць даступнай і зразумелай для беларусаў яго знакамітую «Сагу Віленскую». Нешта бясконца штурхала да пісьмовага стала, навазліва будзіла пасярод ночы. У заснежаных зімовых Граўжышках, напэўна, не адну ноч свяцілася яе акно. Там здзяйснялася кара і адраджалася старадаўняя Беларусь — Літва са сваімі адметнымі гукамі і пахамі нацыянальных свят, забабонамі і легендамі, прымхамі і малітвамі. Там сама перакладчыца адчувала, як з глыбіны душы ўзнікаюць захаваныя на генным узроўні пачуцці, асацыяцыі, зусім іншыя катэгорыі ўспрымання рэчаіснасці.

Жыццё не шкадавала, падкідвала ўвесь час праблемы. Трэба было гадаваць дачку, затым унучку, падтрымаць сталую маці, даглядаць хворага бацьку. Нейкі час працавала настаўніцай у польскай школе. Думкамі ж заўжды цягнулася да мілых сэрцу крэўскіх крутых горак, ашмянскіх пакатых пагоркаў і заліўных лугоў уздоўж Вялікі. Нябачны фантом Жакевіча неадступна суправаджаў яе па жыцці: то ўзнікаў выявай беніцкага касцёла Святой Тройцы, то клікаў шырокімі далягладзі Паніжанаў, то выплываў гоманам залескіх ліпавых прысадаў.

Яна здзейсніла задуму — «Сага Віленская» ў перакладзе на беларускую мову ёсць. Атрыманы і дазвол нашчадкаў спадчыны З. Жакевіча на апублікаванне яе ў Беларусі. Засталося толькі знайсці выдаўца, які б узяў на сябе рызыку надрукаваць твор, што вялікага прыбытку, як і наогул беларуская літаратура, сёння не дае. А за сваю невялікую пенсію перакладчыца выдаць «Сагу Віленскую» не можа. Займаючыся час ад часу перакладамі па замове заказчыкаў, яна пакрысе ўсё ж назапашвае грошы і марыць, што некалі кара яе здзейсніцца.

Ала КЛЕМЯНОК